

דערנענטערונג און נאָענטקייט צווישן ייִדיש און העברעיִש : פאַראַלעלן און
באַטראַכטונגען

אהרן צייטלין

אַ סך פֿאַלשע געטער האָבן געמוזט צעקלאַפט ווערן אין דעם ייִדיש-
לאַגער מיזאָל קענען מאַכן די _אַנטדעקונג_, אַז נאָך אַלעמען איז מען פֿאַרט
שטיקלעך פֿרובים מיט די העברייִער, וואָס וווינען ערגעץ אין אַ פֿאַדער-
אַזיאַטיש לאַנד, האָבן עפעס אַ אוניווערסיטעט אויף אַ באַרג און רעדן לשון-
קדוש אין דער וואָכן.... עס בלאַנדזשעט נאָך ערגעץ אַרום די פֿראַגע וועגן די
אַנאַנימע מאַסן, וואָס טוען מער גאָרנישט, נאָר שאַפֿן אַ ספּעציעלע (ריין
מיטאַלאַגישע!) _מאַסן-קולטור_. ס'איז שוין אַבער אַריבער די צייט פֿון די
פֿאַליטיק-מאַכער, וואָס האָבן אויסגענוצט ייִדיש צו באַקעמפֿן העברעיִש,
ארץ-ישראל, אַלץ, וואָס האָט אַ שייכות מיט דער דריי-טויזנט-יעריקייט פֿון
אַ פֿאַלק. און אויך דער צד-שפּנגד, די סטראַטעגן פֿון דעם מיליטאַנטישן
העברעיִסם, וואָס האָבן געפֿירט די גרויסע מנחם-מענדעלשע מלחמה קעגן
דער _זשאַרגאַנישער_ דינסטמויד -- אויך זיי -- מיט זייערע לייג-בעומרדיקע
פֿיילונבוּיגנס זענען אין אַ שטאַרקער סכנה צו האָבן פֿאַרשפּילט.

איצט, אַפּנים, מעג מען שוין. איצט איז דער אַנטי-ייִדיש קאַמף פּונקט
אַזוי באַנקראַט ווי די אַנטי-העברעיִש-מלחמה. איצט זיינען מיר אַלע די
זעלבע אַרעמע-לייט אויף איין און דער זעלבער קולטור-חתונה. ביי מיר האָט
איר געפּוילט, אַז מ'וועט גאָר שאַפֿן אויפֿן העברעיִשן אוניווערסיטעט יענע
קאַטעדראַ, וואָס קלויזנער האָט נישט געוואָלט -- די קאַטעדראַ פֿאַר ייִדיש.
איך זאָג נישט, אַז דאָס וועט פֿאַרקומען פֿון היינט אויף מאָרגן. ס'וועט
געדוירן. איך בין אַבער כּמעט ווי זיכער, אַז אויב ייִדיש וועט ערגעץ-ווי
געלערנט און געפֿאַרשט ווערן -- וועט עס זיין נישט ערגעץ אַנדערש, ווי אין
ירושלם.

אין דעם ייִדיש-לאַגער האָט פּונקט אַזוי געפּלאַצט דער טעראָר פֿון די
פֿאַליטיק-מאַכער, ווי אין דעם לאַגער פֿון העברעיִש. דער אויטאָריטעט פֿון די
פֿאַרטיי-לייט, וואָס האָבן אָנגעוואָרפֿן זייער אידעאָלאָגיע און זי
אַרויפֿגעוואָרפֿן, ווי אַ מין כאַמעט, אויף דעם און יענעם פֿון די ייִדיש-
שרייבער, איז מער ביי קיינעם קיין אויטאָריטעט נישט. ס'איז אַוועק די צייט,
ווען אַלע טאָג האָט מען צוגעטראַכט עפעס אַ ניי ווערטל און אַריינגעפּוּקט
אין דעם ווי אין אַ בלעכענער פּוּיק אַנצושרעקן דעם עולם פֿעדער-האַלטערס.
ס'איז אַוועק די צייט, ווען די, וואָס האָבן געהאַט דאָס באַדערפֿעניש און דעם
מוט זיך אַנטקעגן צושטעלן, האָט מען פֿאַרהילכט מיט די זלידנע מאַדע-
פּייקלעך. מ'איז שוין נישט אַזוי שטאַרק בודק צי מען טראַגט די כּשרע ציצית
פֿון _וועלטלעכקייט_, צי מען גלויבט באמונה שלמה אין _מאַסן-קולטור_,

צי מען איז נישט חלילה, געכאפט אין די שווארצע פינטעלעך און צי מען האט אין קעשענע דעם פאספארט פון אן אס-הארץ....

איז פדאי צו באטאנען איצט, אין א צייט פון דערנענטערונג, אז ריין שעפערש גענומען, האבן ניי-יידיש און ניי-העברעיש סיי ווי קיינמאל קיין מלחמה נישט געפירט. נישט צווישן יידיש און העברעיש זענען פארגעקומען קאמפן, נאר צווישן פראפעסיאנעלע יידישיסטן און פראפעסיאנאלע העברעיסטן. ניי-יידיש און ניי-העברעיש האבן זיך נישט געהאט וואס צו שלאגן. זיי וואקסן ביידע פון איין שורש.

נישט אומזיסט האבן מיר געהאט ביז דא נישט לאנג א גאנצן דור יידיש-העברעיש-שרייבער, וואס האבן דאס נייע יידיש און דאס נייע העברעיש געבויט מיט די זעלבע געצייג. דער רעזולטאט איז געווען: זיי האבן דורכגעיידישט העברעיש און דורכגעהעברעישט יידיש. אזוי ארום זיינען געבויט געווארן צוויי שפראכלעכע סטילן, וואס זיינען געווען און געבליבן פארברידערט, ווען מען נעמט פאר א ביישפיל נישט די ווערק פון עפיגאנען, נאר די שאפונגען פון די פונדאמענט-לייגער.

וויילט איר פארשן דעם שותפותדיקן ווארצל פון ניי-יידיש און ניי-העברעיש -- נעמט נישט די יידישע מעשה-ביכלעך פון אייזיק-מייער דיק, דער ווילנער משכיל, און אויך נישט די ערשטע העברעישע השכלה-ספרים מיט זייער אויסטערלישן בראכווארג פון פסוקים. נעמט די חסידישע מעשה-ביכלעך, ווי לשון-קדוש האט זיך געמישט מיט יידיש אדער -- נעמט רב נחמנס מעשיות. איך מיינ נישט דעם יידישן טעקסט זייערן, נאר גראד דעם לשון-קודשדיקן. די יידישע ווערטער, וואס איר געפינט דארט אין מיטן דעם העברעישן טעקסט, זענען געווען דער אנהויב פון א נייעם קינסטלערישן דראנג צו געפינען אין דער אוראלטער פארהייליקטער שפראך נייע מעגלעכקייטן פון אויסדרוק -- לויטן מאדעל פון יידיש.

ב

אין דעם זין וועט נישט זיין קיין פאראדאקס צו זאגן, אז מענדעלע, למשל, האט נאר ממשיך געווען דעם פראצעס, וואס רב נחמן האט אנגעהויבן און וואס האט געפונען זיין אויסדרוק, ריכטיקער: זיין דראנג צום אויסדרוק, אין אזוינע קאמבינירונגען, ווי: "הכאה על הלחי שקורין פאטש." היינט קלינגט דאס ווי א קוריאז. אין דער אמתען אבער האט הינטער דעם געלעבט א נייער שפראכלעכער ווילן, אין דעם פאל: דער קינסטלערישער ווילן אויסצוזוכן אויף העברעיש אן עקוויואלענט צום קורצן, הילכיקן, יידישן פאטש... דער -- אין פלוג קוריאזער - - אויסטייטש: "שקורין פאטש", האט זיך גענומען דערפון טאקע.

דער שאַפֿער פֿון דעם מאָדערנעם העברעיש, -- צי דאָס איז געווען אַ מענדעלע מוכר-ספֿרים אָדער אַ ביאָליק, צי גאָר אַ יהודה שטיינבערג, -- ער האָט, אַמאָל באַוויסטזיניק, אַמאָל אומבאַוויסטזיניק, געזוכט דעם העברעישן עקוויװאַלענט פֿאַר ייִדישע ווערטער. ער האָט אים אָפֿט געזוכט און נישט איינמאָל געפֿונען און הייַנט זענען די אַלע געפֿינסן געוואָרן אַזאַ זעלבסט פֿאַרשטאַנדלעכקייט, אַזאַ אָרגאַנישער טייל פֿון דעם מאָדערנעם העברעיש, אַז מ'באַמערקט אפֿילו נישט זייער אַפּשטאַם פֿון ייִדיש.

דאָס זעלבע, וואָס מיט דעם שאַפֿער פֿון נײַ-העברעיש, איז פֿאַרגעקומען מיט דעם שאַפֿער פֿון נײַ-ייִדיש. ער האָט נישט איינמאָל געזוכט, געמוזט זוכן, דעם ייִדישן עקוויװאַלענט פֿון דעם אָדער יענעם העברעישן אויסדרוק. האָט ער אָדער געפֿונען, אָדער ציטירט, דאָס הייסט: איבערגעלאָזט דאָס העברעישע ווי עס גייט און שטייט, אַרייַנגעפֿלאַכטן עס גאַנצעהייט אין דעם געוועב פֿון דער שפּראַך, ענלעך דערצו, ווי ס'האָט געטאָן, למשל, ברענער, ווען ער האָט אין זײַנעם אַ העברעישן טעקסט אַרייַנגעטראָגן גאַנצעהייט דאָס נישט-איבערזעצבאַרע ייִדישע וואָרט: פֿאַרפֿאַלן.

אין וואָס, אַ שטייגער, איז באַשטאַנען די גאַנצע אַרבעט פֿון מענדעלע מוכר-ספֿרים, דעם וויכטיקסטן באַשאַפֿער סײַ פֿון דעם נײַ-העברעישן, סײַ פֿון דעם נײַ-ייִדישן ליטעראַרישן נוסח?

אָט אין וואָס: ער האָט אָנגעהויבן שרײַבן ייִדיש אויף העברעיש און העברעיש אויף ייִדיש. וואָלט ער נישט געווען דער שפּראַכקינסטלער, וואָס ער איז געווען, וואָלט זיך באַקומען מי-יודע-וואָס. איז אים אָבער די אַרבעט געראָטן און דער נוסד -- ווי ביאָליק האָט עס אָנגערופֿן -- איז געשאַפֿן געוואָרן.

שוין דער נאָמען אַליין -- מענדעלע מוכר-ספֿרים -- איז באַשטאַנען פֿון צוויי טיילן וואָס זײַנען געוואָרן איינס: אַ ייִדיש-שבייִדישער -- מענדעלע, און אַ ייִדיש-לשון-קודשער -- מוכר-ספֿרים. און געטאָן האָט מענדעלע אַ טאָפֿלטע אַרבעט, וואָס איז אויך געווען איינס. געזוכט אין דער משנה-שפּראַך דעם עקוויװאַלענט פֿאַר אַ העברעישן ייִדיש -- און האָט ייִדיש גופֿא אויסגעהעברעישט.

האָט מען געדאַרפֿט -- האָט זיך מענדעלע נישט אָפּגעשטעלט פֿון באַנוצן אַזעלכע ווערטער, ווי: בולבוסים, וואָס דאָס איז געווען נישט עפעס אַנדערש, ווי די העברעזירטע פֿאָרם פֿון די הוליע-קפּצנדיקע, עכט-ייִדישע בולבעס.

דאָס ייִדישע לשון, ווידער, האָט מענדעלע געמאַכט העברעישדיק-
ערנסט און פֿייערלעך-געהויבן, געשאפֿן פֿאַר אים נייע ריטמען,
אַריבערגעפֿלאַנצטע פֿון דער העברעישער שפּראַך-טעריטאָריע.

נאָך אַ ביישפּיל פֿון _העברעיש אויף ייִדיש_ איז פּרץ, ציטירן איז
איבעריק -- נעם און לייען!

ס'דאַרף נאָר געזאָגט ווערן, ווען מ'רעט פֿון פּרצן אין דעם דאָזיקן
זוזאַמענהאַנג, אַז זיין גאַנצער גאַנג אין שפּראַך איז געבויט אויף דעם רבניש-
גאונישן פֿאַרקירצונגס-סטיל -- אויף דעם "דודי לחכימה ברמזש"
[אַראַמאַיש ' פֿאַר אַ חכם איז גענוג אַ ווונק!].

פּרץ -- דאָס איז דער מהרש"א [מורנו הרב רבי שמועל עינדעלס] אָדער
דער מהר"ם-שיף [מאַהאַראַם = מורנו הרב רבי מעיר שיף], וואָס איז אַ
קינסטלער געוואָרן און האָט גענומען שרייבן אויף ייִדיש.

געווען צייטן, קאַפּריז-צייטן אין פּרצעס שאַפֿן, ווען ער האָט זיך
אונטערגענומען צו בויען אַ מין סאַלאָן-ייִדיש און האָט זיך צוליב דעם
אַריינגעלאָזט אין דייטש. אַזוי אין סאַמע אָנהויב פֿון זיין שאַפֿן, אַזוי גאָר
אַראָפּ-צו, אויף דער עלטער, פֿריער האָט ער געוואָלט פֿאַרסאַלאָנעווען ייִדיש
צוליב אַ מאַדאַם, וואָס מען האָט זי גערופֿן: פּויליש-ייִדישע אַסימילאַציע,
און וואָס האָט צוגענומען ביים ייִדישן קינסטלער -- די לעזערין, די ייִדישע
פֿרוי.... האָט ער, דער גרויס-מייסטער פֿון ייִדיש, אין אָנהויב געשריבן
"אויפֿזעצע" און אַרױפֿגעזונגען סערענאַדיש-היינעדיק: "צו דיין באַלקאָן
פֿלען מיינע אויגן".... דערנאָך, אויף דער עלטער, האָט שוין אַ קאַנקרעטע
דאַמע, -- "די _דאַמאַ ביים מעער," וואָס פֿיגורירט אין זיינע בריוו, --
פֿאַרנומען די פֿאַנטאַזיע פֿון דעם אַלט-ווערנדיקן פּאַעט, און, מיט אַ געהיים-
פֿייכטן בליק אין איר זייט, האָט דער זעער פֿון _באַנאַכט אויפֿן אַלטן
מאַרק_, דער ווונדערלעכער דערציילער פֿון רב שלומהס מעשהלעך און פֿון די
פֿאַלקסטימלעכע געשיכטן, אַ קערעווע געטאָן צו אַ מין נעאַ-דייטשמעריזם
-- ווידער אַ-לאַ סאַלאָן, סאַלאָן-ייִדיש! אַ חלום געווען -- פּרצעס אַ חלום....

אַבער געבליבן איז פּרצעס ייִדישער ייִדיש -- פּרצעס מהרש"א ייִדיש --
פּרצעס ייִדישער לשון-קדוש.

און ביאָליק? מ'שאַצט אונטער די באַדייטונג פֿון זיינע ייִדישע לידער
פֿאַר דער סטיל-אַנטוויקלונג פֿון ייִדיש און זיינע ערשטע ייִדישע שירים, --
ווער פֿון די אַנדערע ליריקער האָט זיך געקאָנט פֿאַרמעסטן מיט זיי אין דעם
פּרט פֿון ריטם און סטיל? "עס האָט מיך פֿאַרפֿלאַנטערט מיט גרינס און מיט
שטראַלן" איז געווען געדרוקט אין די ערשטע יאָרן פֿון היינטיקן
יאָרהונדערט און האָט געהאַט דעם נאָך נישט-געוועזענעם, אייזערנעם פּוח

פֿון דעם העברעיש-ביאליקשען ריטם -- אויף יידיש. וועגן פאָעמעס, ווי "דאָס לעצטע וואָרט" -- שוין אָפּגערעדט. דאָס איז בפֿירוש געווען העברעיש אויף יידיש -- מאַכטפֿולער העברעיש אויף פּראַכטפֿולן יידיש. ס'איז געווען סינטעז.

ווייטער: מיכה-יוסף בערדיטשעווסקיס יידישע כתבים זיינען אַ שטיק לשון-קדוש אויף מאַמע-לשון און זיינען צוגלייך אַ חשובער טייל פֿון ניי-יידישער ליטעראַטור.

גייען מיר צו די אַנדערע אַבֿות פֿון דער נײַער ליטעראַטור בײַ יידן -- טרעפֿן מיר אָן, אין דער פּראָזע, אויף דעם שוין דערמאָנטן יוסף-חיים ברענער. ער האָט אָפֿט געשריבן יידיש אויף העברעיש -- און ווער, חוץ אַ טעמפֿן פּוריסט, וועט עס אים פֿאַר אומגוט נעמען? עס איז גראַד נישט געווען קיין פֿאַרלאַטעטער העברעיש בײַ אים. פֿול מיט סטיליסטישע לאַטעס קומט אַרויס דאָס ביסל העברעיש דווקא בײַ דעם אָדער יענעם מישטיינס געזאָגטן פּוריסט. ברענערס העברעיש האָט טיף געוואָרצלט אין בת-מדרש. צוגלייך האָט ער געצויגן זײַן ינוקא פֿון יידיש -- און קיין שום ווידערשפּרוך איז דאָ נישט געווען. שוין דערפֿאַר אַליין נישט, ווײַל אויך יידיש גופֿא איז נישט געבוירן געוואָרן דווקא אין יאַטקע-געסל, ווי עס מיינען, אַ חוץ שונים פֿון יידיש, אויך יענע ראַדיקאַלע יידישיסטן, וואָס רעדן זיך אײַן, אַז יידיש איז געווען פֿון געבוירן אָן דאָס, וואָס זיי פֿאַרשטייען אונטערן וואָרט וועלטלעך. ניין, מתתיהו מײַזיש, אײַנער פֿון די באַקאַנסטע און אַמאָפֿצטן ציטירטע יידיש-פֿאַרשער, האָט שוין לאַנג אָנגעוויזן, אויף דער שול-אַפּשטאַמונג פֿון דער יידישער שפּראַך: אויף איר רעליגיעז-ליטורגישן ייחוס.

אַ צווייטער קלאַסישער בײַשפּיל פֿון יידיש אויף העברעיש -- כאַטש אויף גאָר אַן אַנדער שטייגער ווי בײַ ברענערן -- איז בערקאָוויטשעס באַוויסטע איבערזעצונג פֿון שלום-עליכמען. דאָ האָבן יידיש און משנה-העברעיש זיך דערלאַנגט די האַנט און זיך אַזוי טיף אַרײַנגעקוקט אײַנער אין אַנדערנס פנים, אַז עס הויבט זיך אָן צו דאַכטן; דאָס וואָס מיר רופֿן יידיש, איז נישט עפעס אַנדערש ווי אַ המשך פֿון דער משנה-שפּראַך, און דאָס וואָס מיר רופֿן משנה-שפּראַך, איז געווען נישט עפעס אַנדערש, ווי יידיש לשון אין אַראַמײַשן נוסח.

און ש. אַגנס העברעיש? וואָרצלט ער נישט אין דעם יידיש-העברעיש, אָדער העברעיש-יידיש, פֿון די חסידישע ספֿרמלעך, פֿון דע צדיקישע "סיפורי-מעשיות"?

און אויך צו אים האָבן פּוריסטן געהאַט טענות. האַלעמײַ ער "מישט." זיי האָבן פֿאַרגעסן, אָדער קײַנמאָל נישט געוויסט, אַז אַלדאָס קינסטלעריש

און נאַציאָנאַל ווערטפֿולע סײַ אין דער נײַ-העברעישער, סײַ אין דער נײַ-
יִידישער ליטעראַטור איז אַרויסגעקומען גראַד פֿון אַט דער _מישונג_.

האַט דען ביאַליק זיך נישט פֿאַרנומען מיט "מישן" דעם גייסט פֿון
ביידע שפּראַכן, בעת ער האָט געשאַפֿן זײַנע "שירי-עם"? און האָט עס
געשטערט די "שיר-עם" זײַנע צו זײַן קינסטלעריש ריין און אויסגעהאַלטן?

אַפֿנים, די מישונג, וואָס פֿון איר רעדט זיך דאָ, איז אין דער אמתען
גאָר קיין מישונג נישט. עס רעדט זיך נאָר אַזוי. עס איז, משמעות, נישט מער
ווי אַ צוריקגעפֿינען פֿון איין און דער זעלבער זאָך. וואָס האָט זיך אָנגעטאָן
אין צווייערליי לבושים אָדער, זאָגן מיר, אַן אַנטפלעקן פֿון איין אין דעם
זעלבן פנים -- דעם ייִדיש-נאַציאָנאַלן -- וואָס האָט, ווי איטלעך פנים, נישט
איין זײַט, נאָר צוויי.

ג

דער פּראָצעס פֿון קעגנזײַטיקן נעמען צווישן דעם נײַעם העברעיש און
דעם נײַעם ייִדיש האָט די לעצטע יאָרן אויסגעזען ווי אַפּגעשטעלט איינמאַל
פֿאַר אַלעמאַל. פֿאַרשידענע סיבות האָבן געפֿירט דערצו: מ'האַט זיך פֿון
ביידע צדדים געוואָרפֿן דעם גט אין פֿאַנים אַרײַן. שונים פֿון שלום-בית,
פֿאַרטיי-פּאָליטישע קאָלעפֿל און רעדל-דרייער, האָבן אָנגעמאַכט אַ בייז
לעבן. דאָס פֿאַרפֿאַלק האָט זיך צעקריגט און אפֿילו ביאַליק, איינער פֿון די
ערשטע מחותנים, האָט געפֿונען פֿאַר נייטיק אַרײַנצוזאָגן דעם צד ייִדיש
"אַזוי און אַזוי." גערעדט וועגן 18 "ייִדישן" און אויפֿגעוויזן, אַז אויב ייִדיש
וועט זיך ווייטער גרויסן -- וועט מען מאַכן אויס שידוך, ווייל, פֿאַרשטייט איר
מיד, דער ייִחוס איז קיין ייִחוס נישט. און דאָס שענסטע דערפֿון איז געווען,
וואָס אחוץ מיט זײַנע אייגענע שירים אויף ייִדיש, וואָס זענען שוין פֿאַר זיך
אַליין געווען אַ שטיק ייִחוס, האָט ביאַליק אפֿילו מיט די העברעישע שירים
זײַנע באַשטעטיקט דעם נאַציאָנאַלן ייִחוס פֿון -- ייִדיש.

ווי אַזוי?

אַט איז אַ בײַשפּיל: ווען ביאַליק האָט, למשל, אין איינעם פֿון זײַנע
באַקאַנטסטע שירים ("וואס ישאל המלך") פֿאַרגליכן אַן איינציק כּמאַרעלע
צו דעם הימלס אַ "בת-יחידה" -- איז עס געווען העברעיש, אָבער אויף ייִדיש,
וואָרעם אַ בת-יחידה איז, לויט דעם צוזאַמענשטעל פֿון די ווערטער, טאַקע
העברעיש, איז אָבער ייִדיש לויט דער געפֿילפֿאַרם, לויט דעם עמאַציאָנעלן
אינהאַלט נאָך.

און ווען מאָדערנע העברעישע ליריקער אין ארץ-ישראל שרײַבן:
אַבאלע, אַימהלע -- איז עס אַוודאי און אַוודאי ייִדיש: טאַטעלע, מאַמעלע,

יעדער איינער וועט אייך זאגן, אז די דאזיקע פֿאַרם פֿון דימינוטיוו איז גענומען דירעקט פֿון יידיש -- און ווידער דאָס אייגענע: מ'דאַרף זען אַ נאַרישער מומיפֿיצירטער פּוריסט נישט איינצוזען, ווי נויטיק עס איז געווען אַזאַ סאַרט פֿאַריידישונג. העברעיש האָט נישט קיין פֿאַרקלענערונגס-פֿאַרם - אַבער ניי-העברעיש, וואָס איז עמאַציאָנעל פונקט אַזאַ נאָענטער קרוב מיט ניי-יידיש, ווי גלות-ייִדן און ארץ-ישׂראל-ייִדן זענען ברידער פֿון די זעלבע טאַטע-מאַמע, ניי-העברעיש האָט זיך שוין אָן דער לירישער אינטימער פֿאַרקלענערונגס-פֿאַרם נישט געקענט באַגיין. האָט מען גענומען דעם טאַטעלע און ס'איז געוואָרן: אַבאלע, די מאַמעלע -- און ס'איז געוואָרן אַימהלע.

די יידישע ענדונג איז גענומען געוואָרן ווי זי גייט און שטייט. פונקט אַזוי האָט ברענער, ווי געזאָגט, אַריינגעשטעלט אין זיין העברעיש דעם יידישן פֿאַרפֿאַלן, וואָרעם -- פֿאַרפֿאַלן: ער האָט פֿאַרט געמוזט האָבן דעם פֿאַרפֿאַלן, און אַזוי ווי קיין שום לשון, אפֿילו נישט דאָס ווונדער-רייכע העברעיש, פֿאַרמאָגט נישט קיין איבערזעצונג דערפֿאַר, האָט ער פֿאַרשוואַכט די ריינקייט און האָט אָן שום חכמות אַריינגעקרקצט דעם פֿאַרפֿאַלן אין זיין העברעישער פּראָזע אַריין.

און פֿאַרוואָס זאָל אַ מאַדערן העברעיש נישט נעמען פֿון יידיש אין פֿאַלן ווען מען דאַרף און מען מוז? עס איז אין הספּם מיט דער בעסטער טראַדיציע. און פונקט אַזוי איז אין הספּם מיט דער בעסטער טראַדיציע, ווען יידיש נעמט פֿון העברעיש. ווייל מיר זענען איין פֿאַלק -- די יידיש-ייִדן אַזוי גוט ווי די העברעיש-ייִדן -- און מיר שעפּן ממילא פֿון איין קוואַל. מיר האָבן איין קולטור -- אַדער מיר האָבן איבערהויפּט קיין קולטור נישט. עס עקזיסטירן דאָך נישט קיין אויסער-נאַציאָנאַלע קולטורן. פונקט ווי עס קענען נאָר טעאַרעטיש עקזיסטירן קאָסמאָפּאָליטן. דאָס ווערטל מאַסן-קולטור, וואָס האָט געדאַרפֿט שאַפֿן די אילוזיע פֿון אַ קולטור, וואָס איז אַלץ וואָס מען וויל, נאָר נישט נאַציאָנאַל. -- אָט דאָס ווערטל האָט טאַקע געהאַט אַ פנים פֿון חוזק און אַ טעם פֿון חלשות.

ד

גערעדט וועגן די שותפֿותדיקייטן -- דאַרף מען זאָגן אַ וואָרט אויך וועגן די אונטערשיידן.

יידיש איז פֿון אָנהויב אָן געווען אומביבליש, אַזוי-צו-זאָגן, בתּמדרשדיק-גלותדיק. טאַקע אָט די אומביבלישקייט פֿון יידיש האָט עס געפֿירט מענדעלען, בעת זיין זוכן דעם יידיש-עקויוואַלענט אויף העברעיש, זיך אַפּצוזאָגן פֿון דעם פּסעוודאָ-ביבלישן פּסוקים-העברעיש פֿון דער השּׁכּלה און צו באַנייען די משנה-שפּראַך.

דאָס נייע העברעיש איז אָבער קיינמאל נישט אַוועק פֿון די ביבלישע קוואַלן, אפֿילו נאָך דעם ווי עס זענען צוריק אַנטדעקט געוואָרן די שפּעטערדיקע -- די אַזוי צו זאָגן, גלותדיקע -- געאַלאָגישע שיכטן פֿון דער שפּראַך.

ייִדיש, ווידער, איז געבליבן אומביבליש -- אויך נאָך דעם ווי עס זענען געמאַכט געוואָרן פּרוּוון צו שאַפֿן ביבל-סטיל אויף ייִדיש.

צי איז עס אָבער אַ געזעץ, אַ מוז-זאָך, אַ חוק ולא יעבר? איך מיינ: צי מוז טאַקע ייִדיש בלייבן אומביבליש און זיך אַזוי אַרום -- אויף אַט דעם אַפּשניט -- אינערלעך אַפּגרענעצן פֿון העברעיש, נישט געקוקט אויף אַלע אינטימע קולטור-שייכותן צווישן די ביידע שפּראַכן?

אַ גרויסן שטופּ פֿאַרויס האָט דאָס ביבלישע אויף ייִדיש געקראָגן די לעצטע יאָרן דורך יהוּאַשעס איבערזעצונג פֿון דעם תנ"ך. און אַט ליגט פֿאַר מיר אַ נייע בוך פֿון דוד איגנאַטאָוו -- די ביבלישע דראַמע פֿאַר אַ נייער וועלט.

איז עס שוין קרעאַטיווער, פֿון זיך אַליין קומענדיקער תנ"ך-ייִדיש. אַ נייער נואַנס, הייסט עס, פֿון ייִדיש-העברעישער שייכות. אַ נייע-צוגעקומענע שאַטירונג.

איגנאַטאָוו'ס טעמע איז די געשיכטע מיט יפֿתּחס טאַכטער. איז דאָ, פֿאַרשטייט זיך, זייר לייכט געווען אַרייַנצופֿאלן אין דעם באַקאַנטן ביבלישן, אַדער כּמו-ביבלישן, שאַוולאָן. איז אָבער איגנאַטאָוו אין זיין נייעם ווערק אַזוי באַמתדיק-ביבליש, אַז אפֿילו די נייע-העברעישע ליטעראַטור אַליין, -- מיט אירע ווונדערלעכע ביבלישע המשך-פרוּוון, וואָס אַ טייל פֿון זיי, ווי, למשל, טשערניכאָווסקיס "שיר השירים אַשר לשאול", זענען גלאַנץ-דערגרייכונגען. -- אפֿילו זי, זאָג איך, מעג מקנא זיין דעם נייעם ייִדיש אַזאַ פֿאַרטיפֿן זיך אין תנ"כישקייט. וואָלטן אַזעלכע ווערק ווי איגנאַטאָוו'ס איבערהויפּט מעגלעך געווען, ווען ייִדיש און העברעיש וואָלטן נישט געווען קינדער פֿון איין מאַמען -- קינדער פֿון איין און דער זעלבער נאַציאָנאַלער קולטור?

איך גיי דאָ נישט רעצענזירן איגנאַטאָוו'ס בוך מעשֶׁה קריטיקער. איך לאָז זיך דעריבער נישט אַריין אין אַנאַליזירן, כאַטש, דעם אמת געזאָגט, די אידעע פֿונעם בוך -- קאַמף פֿון דעם אייביק-געטלעכן און אייביק-מענטשלעכן אין אונדז קעגן דעם געצנדינערישן און חיהשן -- איז אַזוי נאָענט צו מיר און צו אונדז אַלעמען, אַז עס וואָלט זיך געלוינט צו רעדן וועגן די אַלע זאַכן ברייטער, בֶּפֿרט, אַז זיי באַקומען ביי איגנאַטאָוו אַזאַ אַריגינעלן אויסדרוק.

איך רעד דאָ פֿון איגנאַטאָוס נייעם בוך, ווייל אין אזעלכע ווערק איז קודם-כל פֿאַראַן אַ גינסטיקער קינסטלערישער אויסוועג פֿאַר דער אומביבלישקייט פֿון ייִדיש -- אַ נייַ ווינקל אין די אינטימע שייכותן צווישן דער העברעישער און ייִדישער העמיספֿערע פֿון אונדזער נאַציאָנאַלער קולטור.

ה

איך וויל רעזומירן :

לויט דעם שפראַכלעכן מאַטעריאַל נאָך זענען העברעיש און ייִדיש צוויי פֿאַרשיידענע לשונות, כאָטש ייִדיש פֿאַרמאָגט פֿון אָנהויב אַזאַ שטאַרקן העברעישן עלעמענט און אפֿילו אזעלכע העברעִזמען, וואָס זענען נאָך אין העברעיש גופֿא נישט בנמצא און וואָס אַ טייל פֿון זיי איז ערשט שפּעטער, דורך די נייִ-העברעישע פראָזאִיִיקער, אַריינגענומען געוואָרן אין דער שפראַך -- פֿון ייִדיש אַרויס.

אַבער דער גייסט, וואָס פֿאַרבינדט ייִדיש און העברעיש, איז אַ סך שטאַרקער ווי דער גייסט וואָס צעשייט זיי. זיי זענען קרובים שוין דערפֿאַר אַליין, ווייל זיי האָבן געהאַט די לעצטע דורות בעשות־פֿותדיקע טאַטעס -- אזעלכע ייִדיש-העברעישע און העברעיש-ייִדישע שעפֿער, ווי מענדעלע מוכר-ספֿרים, יצחק-לייבוש פרץ, חיים-נחמן ביאַליק און נאָך אַנדערע, גרויסע און קלענערע צוויי-שפראַכיקע וואָרט-קינסטלער.

דאָס נייע ייִדיש און דאָס נייע העברעיש האָבן גענומען איינס ביים אַנדערן אַ סך מער ווי מען שטעלט זיך פֿאַר. דאָס איז פֿאַרגעקומען, דער עיקר, אין די יאָרן פֿון קריסטאָליזירונג. אויב די לעצטע יאָרן האָט זיך דער פראָצעס פֿון קעגנזייטיקער השפּעה אַזוי ווי אַפּגעשטעלט -- איז דאָס נישט געווען קיין רעזולטאַט פֿון אַ נאַטירלעכער פֿרעמדקייט, נאָר גיכער פֿון אַ קינסטלעכער, אַפֿט בייזוויליקער, צעשטערונג פֿון דעם נאַטירלעכן שלום-בית.

זענען אַבער ביים היינטיקן טאָג נישטאָ קיין מניעהס, אַז דער שלום-בית צווישן ייִדיש און העברעיש זאָל ווערן באַנייט און פֿאַרשטאַרקט. וועגן, ווי אַזוי דעם שלום-בית צו באַפֿעסטיקן, זענען פֿאַראַן -- זאָל נאָך קלעקן אויף לאַנג דער גוטער ווילן. אַ פֿלייסיקע אַרבעט פֿון קעגנזייטיקן איבערזעצן און באַקענען זיך דאַרף געטאָן ווערן פֿרֿיער פֿאַר אַלץ, אויב מען וויל, אַז די איצטיקע שטימונג פֿון און פֿאַר דערנענטערונג זאָל פֿאַרוואַנדלט ווערן אין, אַזוי צו זאָגן, קינעטישער קולטור-ענערגיע.

ס'וועט די איזאָלאַציאָניסטן גאַרנישט העלפֿן : זיי וועלן נישט באַווייזן
אָפּצוטײלן די ביידע שפּראַך-העמיספֿערן, וואָס פֿון זיי איז צונויפֿגעשטעלט
אונדזער ייִדישע וועלט.